

KONFIGURACJA GRUP

KONFIGURACJA GRUP

czyli jednonarodowe spotkanie
przygotowawcze młodzieży

KONFIGURACJA GRUP, CZYLI JEDNONARODOWE SPOTKANIE PRZYGOTOWAWCZE MŁODZIEŻY

Spotkanie przed spotkaniem, czyli po co się przygotowujemy do wymiany	04
Przykładowy program dwudniowego spotkania przygotowawczego młodzieży	05
Pakiet informacji dla uczestników	06
„My” i „oni”, czyli przygotowanie młodzieży do spotkania z grupą partnerską	08
Kim jesteśmy i jak myślimy o innych, czyli o stereotypach i różnorodności	11
W kontakcie z młodzieżą, czyli jak zaangażować uczestników w organizację spotkania polsko-niemieckiego	22

SPOTKANIE PRZED SPOTKANIEM,

czyli po co się przygotowawać do wymiany

Natalia Krasowska

Uczestnicy polsko-niemieckiego spotkania młodzieży nie są tylko jego konsumentami, lecz pełnoprawnymi współautorami i współorganizatorami projektu, nad którym opiekę sprawują dorośli. Pozostaje jednak pytanie o to, w jaki sposób włączyć nastolatków w organizację wymiany. Praca z młodzieżą oczywiście różni się od pracy z osobami dorosłymi. Stąd koniecznie zapoznaj się z wybraną grupą docelową i wiekową, zanim zaczniesz planować spotkanie. Jeśli nie jesteś nauczycielem i nie masz na co dzień kontaktu z daną grupą docelową czy wiekową, postaraj się nawiązać kontakt ze szkołami, z centrami kultury, klubami sportowymi czy ze stowarzyszeniami, aby zdobyć jak najwięcej aktualnych informacji o grupie biorącej udział w projekcie.

Spotkanie przygotowawcze z młodzieżą ma trzy główne cele:

- przekazanie uczestnikom najważniejszych informacji organizacyjnych,
- przygotowanie ich na spotkanie z grupą partnerską,
- aktywne włączenie młodzieży do współorganizacji wymiany.

Nie ma jednego słusznego przepisu na to, kiedy powinno się odbyć spotkanie przygotowawcze. Wszystko zależy od tego, jaki ma być jego cel. Jeśli chcesz jedynie poinformować osoby uczestniczące o sprawach organizacyjnych, wystarczy, że zwołasz je mniej więcej miesiąc przed planowaną wymianą. Gdy jednak spotkanie przygotowawcze służy zaplanowaniu programu wspólnie z młodzieżą i podziałowi obowiązków, wtedy należy je zorganizować, gdy tylko zbierze się grupa. W tym wypadku obowiązuje zasada: nigdy nie jest za wcześnie. Warto zaplanować wystarczająco dużo czasu na wspólne zbieranie pomysłów i informacji oraz ich weryfikację, urealnienie, konsultacje z grupą partnerską w drugim kraju i ostateczne ułożenie programu uwzględniające zainteresowania wszystkich stron.

PRZYKŁADOWY PROGRAM
dwudniowego spotkania
przygotowawczego młodzieży

GODZINA	PUNKT PROGRAMU	
	DZIEŃ PIERWSZY	DZIEŃ DRUGI
8.00		Śniadanie
9.00	Przyjazd, zakwaterowanie, poczęstunek na powitanie	<i>W kontakcie, czyli zabieramy się do pracy (cz. II)</i> – <i>World Café</i> : opracowywanie wybranych przez uczestników bloków tematycznych (pomysły na zaangażowanie się młodzieży w organizację wymiany)
10.45		Przerwa
11.00	Powitanie i przedstawienie programu spotkania	<i>W kontakcie, czyli zabieramy się do pracy (cz. III)</i> – prezentacja pomysłów na plenum
11.30	<i>Kim jesteś?</i> – runda zapoznawcza	<i>Kto, co, gdzie i kiedy?</i> – podział zadań i obowiązków
12.30	Obiad	
13.30	„My” i „oni” – przygotowanie do spotkania z grupą partnerską (👉 ZESZYT 2, s. 8)	Planowanie działań przed wymianą, na przykład zbiórka funduszy (👉 ZESZYT 2, s. 26)
15.00	Przerwa	
15.15	<i>Kim jesteśmy i jak myślimy o innych?</i> – warsztaty na temat odmierności, różnorodności, stereotypów (👉 ZESZYT 2, s. 11)	Podsumowanie spotkania przygotowawczego
16.45	Przerwa	Pożegnanie i wyjazd
17.00	<i>W kontakcie, czyli zabieramy się do pracy (cz. I)</i> – wspólne planowanie spotkania polsko-niemieckiego: burza mózgów, gromadzenie pomysłów (👉 ZESZYT 2, s. 22)	
18.30	Kolacja	
19.30	Wieczór integracyjny (na przykład animacja językowa, ognisko)	

PAKIET INFORMACJI

dla uczestników

Natalia Krasowska

Głównym celem każdego spotkania przygotowawczego jest przekazanie kluczowych informacji osobom uczestniczącym w wymianie. Jest to istotne, ponieważ pozwala stworzyć w grupie poczucie bezpieczeństwa. Cel ten zostanie osiągnięty, gdy otrzymasz od uczestników informację zwrotną, że usłyszeli już wszystko, co chcieliby wiedzieć.

Zacznij spotkanie od prezentacji jednego z filmów o wymianie młodzieży zamieszczonego na kanale YouTube PNWM. Nie wystarczy, że jedynie opowiesz o tym, jak wygląda wymiana – pokaż, czym ona jest w rzeczywistości, i zaprezentuj działalność PNWM.

Poproś uczestników o przyniesienie ze sobą aktualnego dokumentu tożsamości w celu skontrolowania daty ważności. W ten sposób unikniesz przykrych niespodzianek w dniu wyjazdu!

Omów podczas spotkania wszelkie informacje praktyczne i organizacyjne związane z wymianą. Przygotuj ich wersję pisemną i rozdaj osobom uczestniczącym – jest to ważne dla nich i ich rodziców (opiekunów). W pakiecie powinny się znaleźć:

- ulotka informacyjna o PNWM (do zamówienia w obu biurach organizacji),
- termin wymiany oraz godziny rozpoczęcia i zakończenia programu,
- miejsce zakwaterowania grup z Polski i Niemiec (adres domu spotkań, hostelu, kempingu) lub miejsce wspólnych zajęć (w wypadku noclegu u rodzin może to być kilka miejsc, w których odbywają się zajęcia, na przykład szkoła, świetlica, sala seminaryjna), w wypadku nowego miejsca warto załączyć mapkę,
- informacje dotyczące ubezpieczenia (podaj, jakie informacje muszą dostarczyć uczestnicy, abyś mógł wykupić pakiet ubezpieczeniowy dla grupy, oraz upewnij się, czy wszyscy mają ubezpieczenie zdrowotne),

- dane kontaktowe organizatora i opiekunów (polskich i niemieckich),
- dokładne informacje dotyczące podróży (miejsce i czas odjazdu, środek transportu, dokument tożsamości, który należy ze sobą zabrać, oraz wskazówki dotyczące bagażu),
- formularz „Potwierdzenie udziału” dla uczestników projektu, którzy nie ukończyli 16 lat,
- informacje o opłatach za uczestnictwo w wymianie oraz o formie zapłaty,
- sugestie dotyczące upominku dla rodziny goszczącej (w wypadku zakwaterowania u rodzin),
- jeśli to możliwe, lista uczestników z obu krajów (imię, nazwisko, adres e-mail, numer telefonu). Zbierz od osób uczestniczących zgodę na udostępnienie danych kontaktowych i poinformuj, w jakim celu będą wykorzystywane.

Zbierając informacje dla rodziców (opiekunów), skorzystaj z wzoru listu ZESZYT 1 lub z aktywnego pliku *Informacje dla rodziców* do pobrania w formacie PDF na stronie www.pnwm.org
→ Pliki do pobrania

„MY” I „ONI”, czyli przygotowanie młodzieży do spotkania z grupą partnerską

Natalia Krasowska

Nie ma cudownej recepty na zmotywowanie uczestników do udziału w projekcie wymiany międzynarodowej. Młodzież zainteresuje się wymianą, gdy wzbudisz w niej ciekawość poznania innej grupy, chęć odkrycia nieznannej kultury oraz doświadczenia czegoś nowego. Duże znaczenie ma zaplanowanie metod, dzięki którym młodzi ludzie zastanowią się nad swoim udziałem w wymianie oraz świadomie przygotują się na spotkanie z grupą z kraju partnerskiego.

Na początku pojawia się dużo pytań, niepewności i lęków, ale tylko nieliczne osoby mają odwagę, aby otwarcie się do nich przyznać.

Czego oczekuję, decydując się na udział w projekcie? Jak zostaną przyjęty w grupie? Czy uda mi się porozumieć? Czy znajdzie się w grupie ktoś, z kim się polubię?

Jacy „oni” są? Czy nasze jedzenie będzie „im” smakować? Co mam zrobić, gdy zetknę się ze zwyczajami, których nie znam?

Przygotowanie do spotkania z grupą partnerską powinno być integralną częścią każdego seminarium przygotowawczego młodzieży. Ma ono na celu:

- wspieranie postawy otwartości na grupę partnerską i gotowości do nawiązania z nią kontaktu,
- przemyślenie oczekiwań wobec spotkania,
- poszerzenie wiedzy na temat kraju sąsiada,
- rozwijanie kompetencji komunikacji z grupą partnerską,
- rozwijanie umiejętności obcowania z odmienną kulturą.

Przed wymianą możesz skorzystać z mobilnych (i dobrze znanych młodzieży) sposobów komunikacji z grupą, na przykład z grup na Facebooku lub z aplikacji WhatsApp | ZESZYT 5.

List do siebie

CEL	poznanie oczekiwań dotyczących spotkania i grupy
CZAS	30–45 minut
LICZBA UCZESTNIKÓW	dowolna
MATERIAŁY	kartki A4, długopisy, koperta dla każdego uczestnika, odtwarzacz muzyki, spokojna muzyka

Wybierając metodę pisania listu do samego siebie, pamiętaj, że jest to bardzo osobista forma pracy. Jako osoba prowadząca nie masz wpływu na uczestników ani możliwości ingerencji czy interakcji podczas całego procesu. Zadbaj o miłą atmosferę i wystarczającą ilość miejsca dla każdego, aby umożliwić spokojne i swobodne pisanie listu. Możesz ukierunkować osoby uczestniczące lub pomóc im, zadając kilka pytań, pokazując ciekawy film lub zdjęcia.

Spójrz na dzisiejszą datę. Wyobraź sobie, że piszesz list do samego siebie i przeczytasz go dokładnie za rok. Co chcesz powiedzieć przyszłemu sobie? Opisz własnymi słowami, co powinno się wydarzyć podczas spotkania z grupą z kraju partnerskiego. Czego oczekujesz w związku z udziałem w wymianie? Czy oczekujesz jakichś szczególnych sytuacji? Jakie są twoje oczekiwania wobec grupy? Czego nowego chciałbyś się nauczyć? Jakie twoje umiejętności i kompetencje mogą być przydatne podczas wymiany? Czego się obawiasz?

Na napisanie listu masz 30 do 40 minut. Kiedy skończysz, podpisz go z dzisiejszą datą. Włóż list do koperty, zaklej ją i napisz na niej swoje imię i nazwisko.

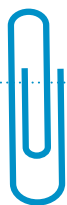
W zależności od wieku uczestników ustal z grupą, czy listy przechowasz Ty, czy też każdy uczestnik zatrzyma swój list u siebie, oraz kiedy listy mają być otwarte. Można otworzyć je indywidualnie lub wspólnie po wymianie – w ramach spotkania podsumowującego.

WARIANT

Poproś osoby uczestniczące o napisanie na kopercie adresu korespondencyjnego. Przechowaj listy i jakiś czas po wymianie prześlij je pocztą do uczestników. Bardzo często młodzież zapomina o tym, że w ogóle takie listy powstały, są więc one dużą niespodzianką. Taka sytuacja pozwala powrócić myślami do spotkania polsko-niemieckiego i poddać je ponownej refleksji.

WARIANT

Zaproponuj młodzieży napisanie elektronicznego listu do samego siebie, na przykład przy wykorzystaniu strony FutureMe (www.futureme.org). Każdy może tu indywidualnie ustawić datę, kiedy wiadomość zostanie do niego przesłana.

Nasz słowniczek

CEL	współpraca w grupie, integracja uczestników, nauka języka obcego
CZAS	2 godziny (na spotkania całej grupy i pracę w mniejszych zespołach roboczych)
LICZBA UCZESTNIKÓW	dowolna
MATERIAŁY	słowniki lub dostęp do słownika internetowego, papier, długopisy, dostęp do komputera

Przedstaw grupie pomysł stworzenia polsko-niemieckiego słowniczka waszej wymiany. Wspólnie zastanówcie się, jakie kategorie słów i wyrażeń powinny znaleźć się w słowniczku. Następnie podziel grupę na mniejsze zespoły i przydziel im kategorie do opracowania. Możecie ustalić maksymalną liczbę pojęć i wyrażeń, które znajdą się w poszczególnych częściach słowniczka. Na pracę zespołową przeznacz około 60 do 90 minut. Po upływie tego czasu wszystkie zespoły spotykają się w ustalonym miejscu i krótko prezentują wyniki swojej pracy. Teraz wybierzcie zespół edytorski, który połączy w spójną całość wszystkie opracowane kategorie i przygotuje wersję do druku.

KIM JESTEŚMY I JAK MYŚLIMY O INNYCH,

czyli o stereotypach i różnorodności

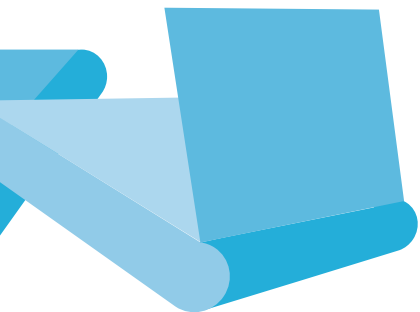
Natalia Krasowska, Anna Huminiak, Dorota Frassek

Spotkanie przygotowawcze jest dobrą okazją do zwrócenia uwagi młodzieży, że projekt wymiany międzynarodowej to nie to samo co wycieczka, zwiedzanie zabytków czy próbowanie nieznanych potraw. Międzykulturowe doświadczenie spotkania polsko-niemieckiego pozwala zgłębić kulturę kraju sąsiada, ze szczególną możliwością poznania i zrozumienia grupy partnerskiej. Dlatego jednym z celów spotkania przygotowawczego jest uświadomienie młodzieży, że nie istnieją „prawdziwi Niemcy” czy „prawdziwi Polacy”. Narodowość nie jest jedynym czynnikiem kształtującym kulturę, w której żyjemy. Inne czynniki to na przykład przynależność do grup i ugrupowań (wyznaniowych, politycznych, zainteresowań), sposób wychowania, relacje między dorosłymi a dziećmi, styl życia, kontakty z innymi kulturami. Bardzo ważnym celem doświadczeń międzykulturowych jest autentyczne poznanie własnego tła kulturowego oraz autorefleksja nad tym, kim jestem, skąd pochodzę, jak żyję obecnie

i jak chcę żyć w przyszłości, jakie wartości przekazali mi rodzice, czy i jakie mają one dla mnie znaczenie, jakie aspekty innej kultury chciałbym przejąć.

Elementy edukacji międzykulturowej podczas spotkania przygotowawczego mają służyć:

- uwrażliwieniu na kwestie związane ze stereotypami oraz zdobyciu większej świadomości o ich wpływie na nasze działania i relacje z innymi ludźmi,
- zmierzeniu się z pytaniami o własną tożsamość,
- refleksji nad pytaniami o migrację, różnorodność kulturową i tolerancję,
- rozwinięciu umiejętności obchodzenia się z tym, do czego nie jesteśmy przyzwyczajeni i co wydaje nam się obce,
- budowaniu pozytywnej atmosfery w grupie polsko-niemieckiej.

O stereotypach, uprzedzeniach i dyskryminacji

STEREOTYP

Rzeczowe, uproszczone i uogólnione (a w związku z tym fałszywe) opinie oraz przekonania o grupie społecznej lub kulturowej, a także pojedynczych osobach do niej przynależących. Stereotypy przypisują określone cechy wszystkim osobom należącym do danej grupy. Są trwałe i trudne do zmiany.

UPRZEDZENIE

Negatywna postawa i nastawienie emocjonalne (niechęć, pogarda, lęk i inne) wobec konkretnej grupy społecznej oraz osób, które do niej przynależą. Uprzedzenia zwykle opierają się na stereotypowych przekonaniach o danej grupie.

DYSKRYMINACJA

Gorsze, niesprawiedliwe traktowanie osoby z powodu jej rzeczywistej albo domniemanej przynależności do określonej grupy. Dyskryminacja może przejawiać się na przykład za pośrednictwem słów, wykluczenia, a także przemocy wobec danej osoby (grupy).

STEREOTYP (opinia, przekonanie) + **NEGATYWNE EMOCJE** = **UPRZEDZENIE** (negatywne nastawienie)
+ **DZIAŁANIE** + **WŁADZA** = **DYSKRYMINACJA**

WSKAZÓWKA DLA OSOBY PROWADZĄCEJ

Większość metod z zakresu edukacji międzykulturowej wymaga komentarza i uzupełnienia teoretycznego. Metody te posługują się metaforami, parafrazami i opisem przykładowych sytuacji, które ułatwiają zmierzenie się z trudnymi i często kontrowersyjnymi tematami społecznymi. Po ich przeprowadzeniu należy je odnieść do rzeczywistości i codzienności młodzieży. Zanim wybierzesz konkretną metodę dotyczącą tematyki różnorodności, zapoznaj się z najważniejszymi pojęciami oraz poddaj refleksji własne poglądy.

Stopy

CEL	refleksja nad tym, czym są stereotypy i uprzedzenia, zrozumienie mechanizmu ich tworzenia i posługiwania się nimi, refleksja nad siłą wyobrażeń i ich wpływem na innych ludzi
CZAS	30–60 minut
LICZBA UCZESTNIKÓW	dowolna (przy dużych grupach, powyżej 25 osób, metoda jest trudniejsza do realizacji, przedłuża się także czas omówienia)
MATERIAŁY	kartka A4 i flamaster dla każdego uczestnika

Uczestnicy ustawiają się w kręgu. Rozdaj im kartki i flamastry. Poproś, aby obrysowali na kartce swoje stopy oraz podpisali się imieniem w rogu kartki. Następnie wszyscy kładą kartki na podłodze przed sobą. Poproś uczestników o zmianę miejsca (kartki zostają tam, gdzie były), na przykład o jedno miejsce (kartkę) w lewo albo o trzy miejsca (kartki) w prawo. W ten sposób, poruszając się po okręgu, mają przed sobą coraz to inne obrysy stóp. Po zmianie miejsca poproś, aby każdy spróbował wczuć się w osobę, przy której obrysie stóp stoi, i udzielił odpowiedzi, która – jego zdaniem – pasowałaby do właściciela stóp. Podkreśl, że odpowiedzi mają być spontaniczne, oparte na pierwszym skojarzeniu. Poproś osoby uczestniczące, żeby udzielały odpowiedzi samodzielnie i nie konsultowały między sobą, co wpisują na kartkach.

Przykładowe pytania:

- W jakim kraju chciałaby żyć ta osoba?
- Jaki jest jej wymarzony zawód?
- Gdyby miała chłopaka lub dziewczynę, to z jakiego kraju by on pochodził /ona pochodziła?
- Jakie jest ulubione zwierzę tej osoby?
- Jakiego języka chciałaby się nauczyć?
- Gdyby ta osoba była rośliną (zwierzęciem, książką, aktorem, piosenkarzem, postacią z kreskówki), to jaka byłaby to roślina (zwierzę, książka, aktor itd.)?

Ćwiczenie kończy się, gdy każdy wróci do kartki z obrysem swoich stóp. Ważne jest omówienie doświadczeń uczestników.

Przykładowe pytania:

- Co zaskoczyło was w odpowiedziach innych uczestników na wasz temat? Dlaczego?
- Które z tych odpowiedzi są zgodne z prawdą, a które nie?
- Kiedy zdarzyło wam się ocenić kogoś, widząc go po raz pierwszy, i się pomylić?
- Jak często zdarza się, że ktoś was mylnie ocenia?
- Czego uczy nas to ćwiczenie?

Podsumowując, zwróć uwagę uczestników na mechanizm oceniania – wszyscy oceniamy i wszyscy jesteśmy oceniani. Gdy brakuje nam wiedzy o kimś, zastępujemy ją naszymi wyobrażeniami. Mechanizm ten działa w stosunku do naszych bliskich i wobec tych, których nie znamy, na przykład przedstawicieli innych grup etnicznych czy narodowych, z którymi nie mamy kontaktu na co dzień.

WSKAZÓWKA DLA OSOBY PROWADZĄCEJ

Wykaż się przy tym ćwiczeniu wrażliwością i zaznacz na wstępie, że nie wolno udzielać odpowiedzi obraźliwych. Czasem zdarza się tu wymienianie zawodów, krajów, cech, które mają na celu kogoś dotknąć, choć w rzeczywistości są neutralne. Ta sytuacja wymaga omówienia i odczarowania stereotypu związanego z danym zawodem (krajem, cechą). Czasem pomaga wskazanie na znaną osobę, która wykonuje ten zawód (pochodzi z danego kraju) i kojarzy się pozytywnie.

Po której stronie stoisz?

CEL	refleksja nad tematem obcości, przynależności geograficznej i kulturowej oraz nad własnymi doświadczeniami związanymi z tym tematem, dyskusja na temat stereotypów i uprzedzeń, rozpoznawanie granic własnej tolerancji
CZAS	30 minut
LICZBA UCZESTNIKÓW	dowolna
MATERIAŁY	taśma malarska, dwie kartki A4 z wyraźnie napisanymi zdaniami „Tak, zgadzam się” oraz „Nie, nie zgadzam się”

WSKAZÓWKA DLA OSOBY PROWADZĄCEJ

W zależności od celu, jaki chcesz osiągnąć z młodzieżą, możesz wykorzystać tę metodę do zapoznania się uczestników na początku spotkania, jako wprowadzenie do nowego tematu albo na końcu jako podsumowanie spotkania.

Przygotuj dopasowane do grupy wiekowej stwierdzenia dotyczące podejścia do różnorodności kulturowej i własnej tożsamości (pięć do dziesięciu wypowiedzi) oraz pytania pomocnicze do dyskusji.

Przykładowe stwierdzenia i pytania pomocnicze:

Mieszkam obecnie w innej miejscowości niż ta, w której się urodziłem.

- Gdzie się urodziłeś?
- Z jakiego powodu żyjesz teraz w innym miejscu?

Mógłbym wyemigrować kiedyś do innego kraju.

- Dlaczego ludzie opuszczają swój dom rodzinny i emigrują do innego kraju?
- Czy łatwo jest znaleźć „nowy dom”?
- Jakie mogą się pojawić problemy w zupełnie nowym, nieznanym miejscu?

Gdy jestem za granicą, czuję się obco.

- Dlaczego czujesz się obco za granicą?
- Od czego zależy to, czy w innym kraju czujesz się dobrze?

Jestem otwarty i tolerancyjny wobec innych kultur.

- Jak to rozpoznajesz?
- Co oznaczają tolerancja i otwartość w tym kontekście?

Nie mam uprzedzeń ani stereotypów.

- W jakich sytuacjach ludzie są w stanie całkowicie pozbyć się stereotypów?
- Czy przypominasz sobie sytuację, w której kierowałeś się stereotypami?
- Kiedy stereotypy mogą się przerodzić w dyskryminację?
- Do kogo odnoszą się stereotypy? Czy tylko do narodowości (na przykład „typowi” Polacy, Francuzi, Japończycy), czy mogą odnosić się również do innych grup (kobiety, osoby homoseksualne, uchodźcy, katolicy)?

Podziel salę za pomocą taśmy malarskiej na dwie części. Po jednej stronie połóż kartkę z napisem „Tak, zgadzam się”, po drugiej stronie – „Nie, nie zgadzam się”. Osoby uczestniczące stają na środku. Następnie czytaj głośno poszczególne stwierdzenia. Po każdym z nich uczestnicy ustawiają się – zgodnie z własnym przekonaniem – po jednej lub drugiej stronie taśmy. Ten, kto nie może się zdecydować, staje na linii. Po każdej wypowiedzi zadaj uczestnikom pytania pomocnicze (możesz skorzystać na przykład z powyższych propozycji), aby rozpocząć dyskusję. Koniecznie omów z uczestnikami kwestie stereotypów i uprzedzeń.

W metodzie został podjęty dla przykładu temat migracji, gdyż umożliwia ciekawą dyskusję bez względu na grupę wiekową. Migracja oznacza zmianę miejsca pobytu, a ta jest doświadczeniem wielu osób. Mogą się tu pojawić kwestie przeprowadzki z miasta na wieś, zmiany miejsca zamieszkania ze względu na podjęte studia, migracji zarobkowej rodziców, zmiany szkoły czy wolontariatu w innym kraju. Większość osób uczestniczących przeżyła lub prawdopodobnie przeżyje sytuację adaptacji w nowym miejscu i środowisku. W takich warunkach łatwo jest o innych myśleć stereotypowo lub stać się „ofiarą” mechanizmu stereotypizowania.

WARIANT

Ćwiczenie możesz przeprowadzić, dzieląc salę na cztery części. W tej sytuacji odpowiedzi muszą być bardziej szczegółowe. Na przykład do stwierdzenia „Mógłbym wyemigrować kiedyś do innego kraju” możesz dobrać odpowiedzi: „Mógłbym wyemigrować bez względu na kraj emigracji”, „Mógłbym wyemigrować, ale tylko do kraju europejskiego”, „Mógłbym wyemigrować, ale tylko wspólnie z rodziną lub dobrymi przyjaciółmi”, „Nie chcę nigdy opuszczać mojego miejsca zamieszkania”.

Podróż ekspresem transeuropejskim

CEL	refleksja na temat stereotypów, uprzedzeń i inności, uświadomienie sobie własnego myślenia stereotypami
CZAS	90 minut
LICZBA UCZESTNIKÓW	6–40
MATERIAŁY	arkusz roboczy i długopis dla każdego uczestnika

Przeczytaj głośno wprowadzenie do ćwiczenia. Możesz je nieco rozbudować, opowiadając historię o fascynującej podróży pociągiem przez cały kontynent europejski. Następnie rozdaj arkusze robocze i poproś o zapoznanie się z ich treścią. W pierwszej fazie ćwiczenia każdy samodzielnie wybiera trzech spośród szesnastu kandydatów, których chciałby zabrać w podróż, i trzech, z którymi nie wyobraża sobie wspólnej podróży. Zaplanuj na ten etap około 5 do 10 minut (w zależności od grupy wiekowej).

WSKAZÓWKA DLA OSOBY PROWADZĄCEJ

W arkuszu roboczym (📄) **ZESZYT 2, s. 20** znajduje się szesnastu przykładowych kandydatów. Skopiuj lub zmodyfikuj listę w zależności od potrzeb, celu ćwiczenia czy wieku osób uczestniczących.

W drugiej fazie podziel uczestników na grupy trzyosobowe. Każda grupa ma za zadanie najpierw chwilę porozmawiać o swoich wyborach, a następnie wspólnie zdecydować, kogo

chciałaby zabrać, a kogo na pewno nie chce mieć w przedziale pociągu. Na drugi etap należy zaplanować około 15 do 30 minut (w zależności od grupy wiekowej).

Trzecia faza ćwiczenia jest jego podsumowaniem. Zamieść (narysuj) w widocznym miejscu tabelę z wypisanymi po lewej stronie wszystkimi kandydatami i dwiema rubrykami – „wybrani” i „odrzućni”. Poproś każdą z grup o podanie wyników wewnętrznej dyskusji (trzech wybranych, trzech odrzuconych). Wybrani kandydaci otrzymują plus, odrzućni – minus. Po prezentacji wszystkich grup zakreśl najczęściej powtarzających się kandydatów. To wstęp do wspólnej dyskusji na temat znaczenia uprzedzeń i obchodzenia się z nimi.

Przykładowe pytania:

- Z jakiego powodu zdecydowaliście się na wybór tych trzech kandydatów?
- Kto był od początku faworytem? Dlaczego?
- W jaki sposób nieznana nam osoba może stać się naszym „faworytem”? Skąd bierze się taka spontaniczna i automatyczna sympatia?
- Jakich podobnych sytuacji doświadczyliście już na własnej skórze?
- Którzy pasażerowie należeli do najmniej lubianych? Dlaczego?
- Na jakiej podstawie dokonaliście negatywnej oceny tych kandydatów?
- Co wiemy o nich na pewno, a co jest naszym dopowiedzeniem?
- Przypomnijcie sobie sytuacje z waszego życia, w których wykluczyliście jakąś osobę ze wspólnej zabawy czy pracy bez konkretnego powodu. Opowiedzcie o nich.
- Czy uprzedzenia są świadome?
- Kiedy towarzyszą nam w życiu codziennym?
- Co wspólnego z naszą wymianą ma to ćwiczenie?
- Co z tego ćwiczenia chcielibyście zapamiętać?

EKSPRES TRANSEUROPEJSKI

Wsiadasz do ekspresu transeuropejskiego i masz przed sobą tygodniową podróż z Lizbony do Moskwy. W wagonie sypialnym zostaną oprócz ciebie zakwaterowane trzy osoby. Kogo z poniższej listy pasażerów wybrałbyś do przedziału?

Na peronie czekają na odjazd:

- 1 Serbski żołnierz z Kosowa
 - 2 Szwajcarski biznesmen z nadwagą
 - 3 Ubrany w markowe ciuchy DJ mieszkający na Sycylii
 - 4 Nigeryjka sprzedająca wyroby ze skóry
 - 5 Młody artysta chory na AIDS
 - 6 Rom wypuszczony właśnie z więzienia
 - 7 Długowłosa i wytatuowany Polak mieszkający na kempingach w całej Europie
 - 8 Alternatywny raper z Niemiec
 - 9 Niewidomy akordeonista z Austrii
 - 10 Ukraiński student, który nie chce wracać do kraju
 - 11 Młoda kobieta w muzułmańskiej chustce z rocznym dzieckiem na ręku
 - 12 Holenderska radykalna feministka
 - 13 Szwedzki skinhead
 - 14 Kibic z Belfastu w drodze na mecz piłkarski
 - 15 Siostra zakonna z Hiszpanii
 - 16 Mówiący tylko po francusku rolnik z koszem aromatycznego sera
-

Zadania do wykonania

- 1 Znajdź trzy osoby, z którymi chciałbyś odbyć podróż, i trzech kandydatów, którzy absolutnie nie wchodzi w rachubę.
- 2 Przedyskutuj w swojej grupie wybór partnerów podróży i osób, które zostały przez ciebie wykluczone. Uzasadnij swoją decyzję.
- 3 Spróbujcie wspólnie wyłonić w grupie listę trzech kandydatów, z którymi najbardziej i najmniej chcielibyście podróżować.
- 4 Wyniki pracy zaprezentujcie na forum grupy.

W KONTAKCIE Z MŁODZIEŻĄ,

czyli jak zaangażować uczestników w organizację spotkania polsko-niemieckiego

Natalia Krasowska, Monika Mrówczyńska

W kontekście partycypacji, czyli aktywnego uczestnictwa młodzieży w projektach, pojawiają się często pytania: Jak zmotywować młodzież do zaangażowania? Jakie korzyści wynikają z niego dla młodych ludzi? Włączenie młodzieży w przygotowania projektu polsko-niemieckiego jest dla nich tak samo ważne, jak sam udział w wymianie. Aktywne działania w celu zorganizowania konkretnej akcji lub określonego zadania, które zostaną rzeczywiście zrealizowane, dają młodym ludziom poczucie spełnienia i satysfakcji.

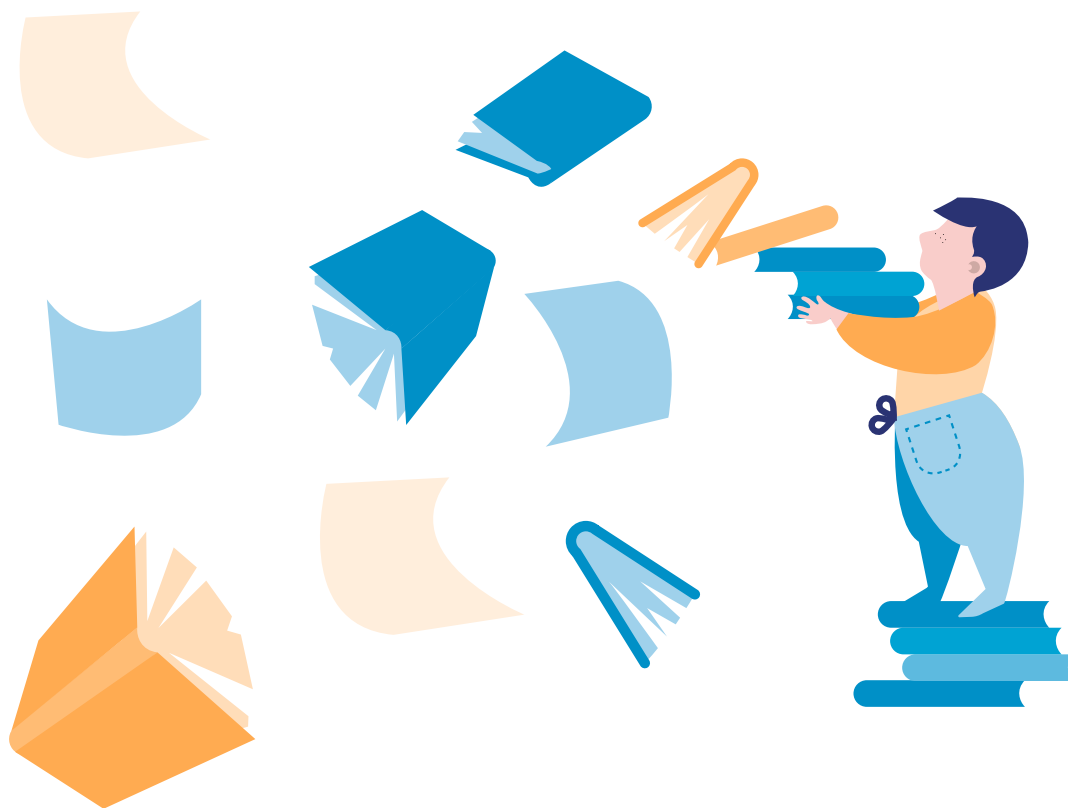
Wspólne planowanie i podział odpowiedzialności jest doskonałym ćwiczeniem aktywnej partycypacji młodzieży. Warunkiem powodzenia jest zaufanie dorosłych do młodych ludzi oraz gotowość do oddania uczestnikom części odpowiedzialności za wspólny projekt. Punktem wyjścia jest jasny przekaz ze strony dorosłych, że zaangażowanie młodych jest nie tylko mile widziane, ale wręcz pożądane. Proponowane im działania powinny mieć jednocześnie charakter edukacyjny i dawać im satysfakcję, powinny być atrakcyjne dla danej grupy wiekowej oraz stwarzać możliwość budowania relacji w grupie. A zatem kolejny cel spotkania

przygotowawczego młodzieży zostanie osiągnięty, jeśli grupa lub jej część wniesie swoje pomysły do programu, ustali zadania do wykonania i przejmie ich realizację. Udział osób uczestniczących może przyjąć różne formy w zależności od rodzaju projektu oraz wieku i możliwości młodzieży. Mogą zatroszczyć się o organizację czasu wolnego dla całej grupy, na przykład zaplanować i przygotować rozgrywki sportowe, opracować grę miejską (**ZESZYT 3**), przygotować wieczorek powitalny, przed rozpoczęciem spotkania zorganizować zbiórkę funduszy w formie kermaszu, zaplanować imprezę pożegnalną... O pełnym sukcesie możesz powiedzieć wtedy, gdy uczestnicy poczują, że ich udział w spotkaniu jest doceniany, że są traktowani poważnie i mają realny wpływ na rozwój projektu.

Włączenie młodzieży w proces planowania i przygotowania projektu jest związane z zadaniem o odpowiednią oprawę metodyczną spotkania przygotowawczego. Dobór metod ma bowiem duży wpływ na motywację i chęć współdziałania uczestników.

Zwróć uwagę na następujące aspekty:

- Pamiętaj, że Ty i Twój niemiecki partner pełnicie funkcję moderatorów, a nie wszechwiedzących szefów.
- Zapewnij młodzieży możliwość wypowiedzenia swojego zdania na temat projektu (między innymi planując odpowiednio dużo czasu na dyskusję).
- Dobierz metody do wieku, umiejętności, znajomości języka, zasobów finansowych i praktycznych możliwości techniczno-logistycznych.
- Informacja zwrotna jest niezbędnym elementem w procesie planowania i przygotowywania projektu, zaplanuj zatem czas na ewaluację pośrednie, mające na celu konstruktywną analizę wykonanych zadań, problemów i wyników pracy (👉 **ZESZYT 3**).
- Stwarzając młodzieży przestrzeń do zaangażowania i współdecydowania, wywalasz w niej poczucie bycia częścią projektu, zadbaj więc o to, żeby dotrzymywać zawartych wspólnie ustaleń.

Stanie na głowie

CEL	wypracowanie pomysłów na program spotkania, wspólne ustalenie warunków ich realizacji
CZAS	60–90 minut
LICZBA UCZESTNIKÓW	dowolna
MATERIAŁY	tablica, prostokątne kartki moderacyjne (po kilka kartek na uczestnika), długopis dla każdego uczestnika, taśma malarska, kartka A3

Zacznij od krótkiego wprowadzenia: *Za chwilę będziecie mieli okazję wziąć udział w burzy mózgów. Będziecie mogli głośno pomyśleć o tym, co się wam nie udaje, co jest skazane na porażkę, na co nie macie ochoty.* Metoda Stanie na głowie działa natychmiast i gwarantuje świetną atmosferę w grupie.

Zawieś na tablicy dużą kartkę z pytaniem dotyczącym sytuacji lub stanu, które są całkowitym przeciwieństwem założeń planowanej wymiany, na przykład: „Co musi się stać, aby nasza wymiana okazała się niewypałem?”, „Co musimy zrobić, aby nasza wymiana się nie powiodła?”. Uczestnicy zapisują indywidualnie na kartkach moderacyjnych swoje pomysły – odpowiedzi na zadane pytanie (jedna myśl na jednej kartce). Na to zadanie zaplanuj około 5 do 10 minut.

Następnie zbierz kartki, połóż je na stole, po kolei odczytaj na głos i zaproponuj uporządkowanie pomysłów według kilku kategorii (możesz je przygotować wcześniej i zapisać na kartkach moderacyjnych innego koloru lub formatu niż te, które dostali uczestnicy – na przykład termin i długość spotkania, program, czas wolny, podział zadań w grupie). Dzięki tej metodzie nawet najbardziej szalone pomysły mogą ujrzeć światło dzienne. Kartki z odpowiedziami przypnij do tablicy lub przyklej taśmą malarską do ściany według wybranych kategorii.

Po prawej stronie tablicy zostaw miejsce na jedną dodatkową kolumnę. Na kolejnym etapie chodzi o przełożenie negatywnych pomysłów na pozytywne wypowiedzi i potraktowanie ich jako źródła inspiracji dla prawdziwych rozwiązań. Osoby uczestniczące poddają dyskusji wszystkie negatywne wypowiedzi, a następnie wybierają kilka z nich i próbują przeformułować je tak, aby odnosiły się do ich sytuacji i były możliwe do zrealizowania w konkretnych warunkach planowanej wymiany. Na zakończenie ćwiczenia grupa ustala podział obowiązków, osoby odpowiedzialne za wybrane zadanie i czas wykonania.

World Café

CEL	generowanie i wymiana pomysłów, pobudzanie twórczego myślenia, zebranie pomysłów dotyczących wymiany
CZAS	2–6 godzin
LICZBA UCZESTNIKÓW	powyżej 12
MATERIAŁY	stoły, flamastry, karton (obrus papierowy, szary papier pakowy) na każdy stół, dzwonek lub instrument

W ramach przygotowania wybierz tematy związane z organizacją planowanej wymiany młodzieży i zapisz je w formie pytań lub wypowiedzi prowokujących do dyskusji. Przy układaniu pytań uwzględnij różne aspekty, na przykład organizacja czasu wolnego, praca nad projektem, przygotowanie poszczególnych punktów programu, plan wieczoru pożegnального. Kartki z pytaniami rozdziel na ustawione jak w kawiarni stoliki, na których leżą karton (obrus, szary papier) i flamastry.

Na wstępie podziel osoby uczestniczące na grupy. Każda grupa powinna składać się przynajmniej z czterech osób. Przedstaw pokrótce cel metody *World Café* oraz tematy i zapisz je na tablicy.

Gdy grupy usiądą przy stolikach, rozpocznij pierwszą rundę dyskusyjną od kłaśnięcia, dźwięku dzwonka lub instrumentu. Uczestnicy każdej grupy rozmawiają ze sobą na zadany temat i zapisują lub rysują swoje pomysły na rozłożonym na stole kartonie. Po upływie 20 do 30 minut następuje rotacja – uczestnicy szukają sobie miejsca przy innym stole. Przy każdym stole pozostaje jedna osoba, stając się jego gospodarzem. Gospodarz wita nowo przybyłych rozmówców, streszcza rozmowę ostatniej grupy i zaprasza do dalszej wymiany pomysłów. Po około 20–30 minutach rozmów następuje kolejna zmiana przy stołach.

Metoda umożliwia intensywną wymianę pomysłów i zebranie oczekiwań uczestników wobec planowanego programu wymiany. Po ostatniej rundzie wszyscy siadają w kręgu. Gospodarze grup zawieszają w widocznym miejscu kartkę ze swojego stołu i prezentują wyniki rozmów. Po prezentacjach następuje dyskusja na temat zapisanych propozycji. Twoim zadaniem jest moderowanie dyskusji i pełnienie funkcji doradczej. Ważne, aby wynikiem dyskusji były praktyczne rozwiązania i konkretny podział zadań.

Kawa i ciasto

CEL	zbiórka dodatkowych funduszy na wymianę, włączenie młodzieży w planowanie i realizację akcji, integracja, zarządzanie projektem, promocja wymiany
CZAS	planowanie kiermaszu – około 3 godzin, przygotowanie w dniu kiermaszu, sprzedaż ciasta, sprzątanie po akcji – około 6 godzin
LICZBA UCZESTNIKÓW	dowolna
MATERIAŁY	stoły, ewentualnie kilka udekorowanych stolików z krzesłami dla gości, talerze, kubki i sztućce, różne rodzaje herbaty i kawy, mleko, woda mineralna ewentualnie soki owocowe, cukier, noże do krojenia ciasta, serwetki, folia aluminiowa do pakowania ciasta na wynos, pudełka lub puszki na datki, łopatki do ciasta, worki na śmieci

Ustal wraz z młodzieżą datę i miejsce kiermaszu. Aby dotrzeć do jak największej liczby odbiorców, zasugeruj wybranie strategicznie korzystnej daty, na przykład święto miasta, dzień otwarty w zaprzyjaźnionej szkole, imprezę kulturalną w pobliskim centrum kultury, Dzień Strażaka we współpracy z Ochotniczą Strażą Pożarną. Datę i wstępny plan przedsięwzięcia uzgodnij z kierownictwem danej instytucji.

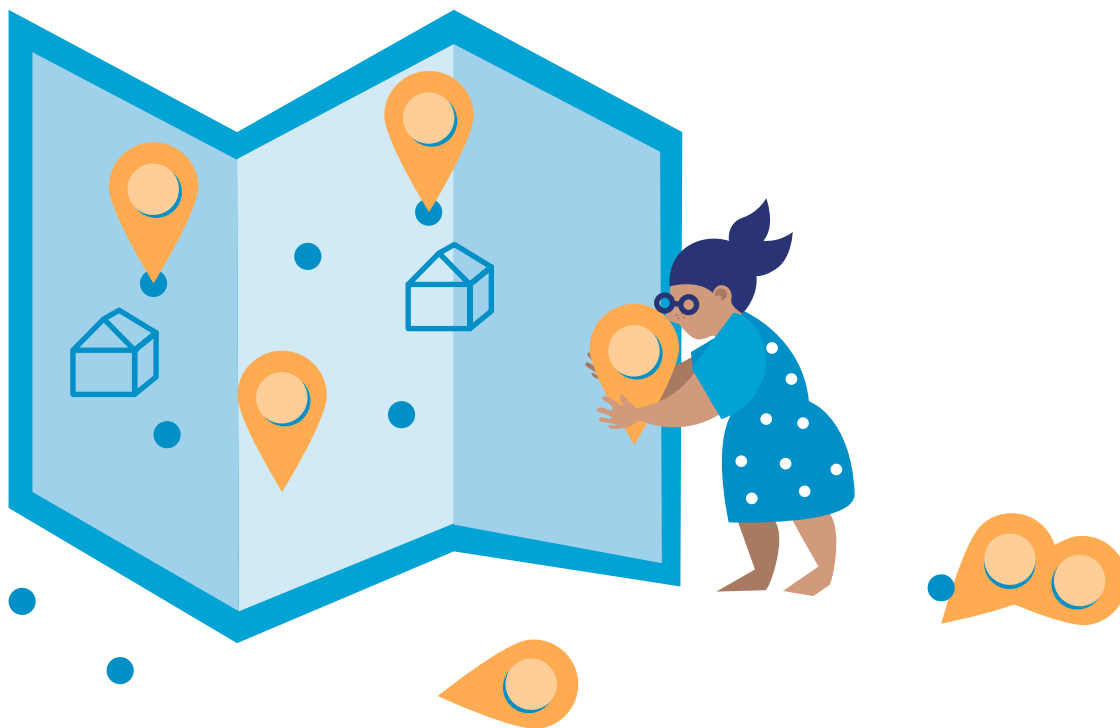
Zaplanuj i przygotuj wraz z młodzieżą następujące aspekty:

- miejsce kiermaszu (plac przed budynkiem, korytarz),
- potrzebne wyposażenie (stoły, krzesła) i sprzęt (na przykład sprzęt muzyczny, przedłużacze, czajnik elektryczny, ekspres do kawy, kosze na śmieci),
- materiały informacyjne o planowanej wymianie (wydrukowany program, ulotka, galeria zdjęć z dotychczasowych spotkań międzynarodowych, broszury informacyjne PNWM),
- informacja o kiermaszu (plakaty na ulicach, strona internetowa miasta lub gminy, informacja prasowa),
- pieczenie ciasta i jego sprzedaż (kto piecze i sprzedaje, jakie będą ceny – „co łaska” czy ustalone),
- konkretny cel zbiórki.

Ponieważ młodzież będzie sprzedawać żywność, w fazie planowania tej aktywności nieodzowne jest poinformowanie ich o przestrzeganiu higieny – zarówno w trakcie pieczenia czy transportu, jak i podczas sprzedaży ciast. Młodzież powinna sama ustalić cel zbiórki, omówić sposób prezentacji planowanej wymiany polsko-niemieckiej, podzielić między sobą zadania, wybrać koordynatora tego miniprojektu oraz określić termin kolejnego spotkania organizacyjnego.

WARIANT

W zależności od wieku i profilu osób uczestniczących możesz pomyśleć o organizacji innych dochodowych wydarzeń, z których pieniądze zostaną przeznaczone na wymianę. Na przykład uczniowie szkoły plastycznej mogą zorganizować kiermasz swoich prac (ozdób świątecznych, obrazów, rzeźb), instytucje artystyczne – przedstawienie z biletowanym wstępem, a szkoły techniczne – akcję naprawy sprzętu.

Wszystko w waszych rękach!

CEL	włączenie młodzieży w przygotowanie i realizację wymiany polsko-niemieckiej, wykorzystanie potencjału i zmotywowanie młodzieży, rozwinięcie umiejętności zarządzania projektem, integracja, wspólne opracowanie poszczególnych punktów programu przez młodzież z obu krajów
CZAS	zależny od wybranej formy realizacji metody
LICZBA UCZESTNIKÓW	dowolna
MATERIAŁY	zależne od wybranej formy realizacji metody

Jeśli wraz ze swoją grupą korzystasz z możliwości zrealizowania jednonarodowego spotkania przygotowawczego, warto, żebyś spożytkował nagromadzone w tym czasie motywację i potencjał młodzieży. Wysonduj w grupie, jakie tematy ją interesują. To podstawa, ponieważ dobrze dobrany, ciekawy dla młodych ludzi temat sprawi, że dobrowolnie zaangażują się w jego realizację. Ustal z młodzieżą, jakie elementy programu mogą być przez nią zagospodarowane, i stwórz mniejsze zespoły projektowe, które będą pracować nad nimi po zakończeniu spotkania przygotowawczego. Punktem kulminacyjnym ich zaangażowania będzie sama wymiana. W ten sposób zamiast dopasowywać program do zainteresowań młodych ludzi, rzeczywiście oddajesz go w ich ręce. Twoim zadaniem jest raczej konsultacja i wsparcie zespołów projektowych niż „własnoręczne” budowanie programu. Ingeruj tylko tam, gdzie jest to konieczne, daj młodym przestrzeń do popełniania błędów, o ile nie zagraża to ich bezpieczeństwu.

WARIANT

Zachęć młodzież do konsultacji swoich pomysłów z grupą partnerską (Facebook, Skype, WhatsApp). W ten sposób powstający program nie będzie jednostronnym obciążeniem organizacyjnym, ale wspólnym działaniem.

Dowiedz się więcej!

Przydatne metody

- [de Bono Edward, *Serious Creativity: Die Entwicklung neuer Ideen durch die Kraft lateralen Denkens*, Schäffer-Poeschel, Stuttgart 1996](#)
- [Hauff Steffen, Szafflik-Homann Joanna, Waiditschka Klaus, *Co za spotkanie! Aspekty polsko-niemieckiej wymiany młodzieży*, Polsko-Niemiecka Współpraca Młodzieży, Warszawa–Poczdham 2018](#)
- [Havenith Eva, Funcke Amelie, *Moderationstools. Anschauliche, aktivierende und klärende Methoden für die Moderations-Praxis*, managerSeminare, 2017 \(wydanie piąte\)](#)
- [Koppe Malte, Kotelnicka Iwona, Müller Ingrid, Wąsowska Marta, *Polnisches ABC*, Polsko-Niemiecka Współpraca Młodzieży, Warszawa–Poczdham 2016 \(wydanie piąte\)](#)
- [Wack Otto Georg, Detlinger Georg, Grothoff Hildegard, *Kreativ sein kann jeder. Kreativitätstechniken für Leiter von Projektgruppen, Arbeitsteams, Workshops und von Seminaren*, Windmühle Verlag, Hamburg 2014](#)
- [Wąsowska Marta, Koppe Malte, Müller Ingrid, *Niemieckie ABC*, Polsko-Niemiecka Współpraca Młodzieży, Warszawa–Poczdham 2017 \(wydanie siódme\)](#)
- [Wippermann Frank, *Neues wagen. Wege zu mehr Kreativität und Innovation. Ein Trainingsbuch*, Friedrich-Ebert-Stiftung, Bonn 2008; do pobrania w formacie PDF na stronie: \[www.fes.de\]\(http://www.fes.de\)](#)
[→ Bibliothek](#) [→ FES-Publikationen](#)
- [Rozmowy w kawiarence. Przewodnik krok po kroku, jak z rozmowy zrobić narzędzie](#), Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych, Warszawa 2012; do pobrania w formacie PDF na stronie: partycypacjaobywatelska.pl [→ Strefa wiedzy](#) [→ Biblioteka](#)
- [Wspieraj młodzież coachingowo. Pakiet Edukacyjny Pozaformalnej Akademii Jakości Projektu, część 6](#), Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Narodowa Agencja Programu „Młodzież w działaniu”; do pobrania w formacie PDF na stronie: www.czytelnia.frse.org.pl
- [W tej zabawie jest metoda! Podręcznik dla praktyków polsko-niemieckiej wymiany młodzieży](#), Polsko-Niemiecka Współpraca Młodzieży, Warszawa–Poczdham 2014 (wydanie drugie)
- [www.bpb.de](#) [→ Lernen](#) [→ Formate](#) [→ Methoden](#) [→ Methodendatenbank](#)
- [www.ideal.ovgu.de](#) [→ Ressourcen](#) [→ Kopfstandtechnik](#)
- [www.neuropedagogika.org](#)

Różnorodność, stereotypy, kompetencje międzykulturowe

-   Branka Maja, Cieślukowska Dominika, *Edukacja antydyskryminacyjna. Podręcznik trenerski*, Stowarzyszenie Willa Decjusza, Kraków 2010; do pobrania w formacie PDF na stronie: www.idealzmiany.pl → Publikacje
-   Khanide Marina, Giebeler Karl, *Ohne Angst verschieden sein – Ein Praxishandbuch für die interkulturelle Arbeit*, Verlag Bertelsmann Stiftung, Gütersloh 2003
-   Kumbruck Christel, Derboven Wibke, *Interkulturelles Training. Trainingsmanual zur Förderung interkultureller Kompetenz in der Arbeit*, Springer, 2009
-   Mosaiczuk Dominik, Zatylna Magdalena, *Checklista: Różnorodność w spotkaniach młodzieży*, Polsko-Niemiecka Współpraca Młodzieży, Warszawa–Poczdám 2018; do pobrania w formacie PDF na stronie: www.pnwm.org → Publikacje
-   *Abenteuer Kultur. Transkulturelles Lernen in der deutsch-tschechischen Jugendarbeit*, Koordinierungszentrum Deutsch-Tschechischer Jugendaustausch, Nürnberg–Prag 2007
-   *Każdy inny, wszyscy równi...*, Europejski Ruch Młodzieży przeciwko Rasizmowi, Ksenofobii, Przejawom Antysemityzmu i Nietolerancji, Harcerskie Biuro Wydawnicze „Horyzonty”, Warszawa 2003; do pobrania w formacie PDF na stronie: www.rownosc.info → Biblioteka → Publikacje
-   *Każdy inny, wszyscy równi. Propozycja programowa Głównej Kwatery ZHP*, opracowanie: Anna Omiecińska, współpraca: Aleksandra Kacprowicz, Marron, Łódź–Warszawa 2015; do pobrania w formacie PDF na stronie: www.cbp.zhp.pl → Propozycje programowe
→ *Każdy inny, wszyscy równi*
-   *Kompas. Edukacja o prawach człowieka w pracy z młodzieżą*, Stowarzyszenie dla Dzieci i Młodzieży SZANSA, Głogów 2004; do pobrania w formacie PDF na stronie: www.rownosc.info
→ Biblioteka → Publikacje
-   *Kompasik. Edukacja na rzecz praw człowieka w pracy z dziećmi*, Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Warszawie, Stowarzyszenie dla Dzieci i Młodzieży SZANSA, Warszawa 2009; do pobrania w formacie PDF na stronie: www.rownosc.info → Biblioteka → Publikacje
-   *Seria Pestalozzi nr 2. Kompetencje międzykulturowe dla wszystkich. Przygotowanie do życia w różnorodnym świecie*, Rada Europy, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2014; do pobrania w formacie PDF na stronie: www.bc.ore.edu.pl
-   *Warsztaty kompetencji międzykulturowych – podręcznik dla trenerów*, red. Marzena Lipińska, Instytut Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji Uniwersytetu Warszawskiego, Międzykulturowe Centrum Adaptacji Zawodowej, Warszawa 2008; do pobrania w formacie PDF na stronie: www.rownosc.info
→ Biblioteka → Publikacje
-   www.anti-bias-werkstatt.de

 www.baustein.dgb-bwt.de → Online-Version

 www.composito-zmrb.ch

 www.dija.de → Toolboxen → Toolbox Interkulturelles Lernen → Methodenbox

 www.eycb.coe.int/edupack/

Aktywne uczestnictwo młodzieży

 Partizipation junger Menschen. Nationale Perspektiven und europäischer Kontext, wydanie specjalne, tom 6: Jugend für Europa, Deutsche Agentur für das EU-Programm JUGEND IN AKTION, Bonn 2010; do pobrania w formacie PDF na stronie: www.jugendfuereuropa.de → Alle Publikationen

 Uczestnictwo młodzieży. Pakiet Edukacyjny Pozaformalnej Akademii Jakości Projektu, część 1, Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Narodowa Agencja Programu „Młodzież w działaniu”; do pobrania w formacie PDF na stronie: www.czytelnia.frse.org.pl

 www.partycypacjaobywatelska.pl

PAKIET STARTOWY

PNWM

Publikacja nie na sprzedaż. Dystrybucja wyłącznie przez Polsko-Niemiecką Współpracę Młodzieży (PNWM) lub jej partnerów.

Deutsch-Polnisches Jugendwerk
Polsko-Niemiecka Współpraca Młodzieży

Biuro w Polsce:
ul. Alzacka 18
03-972 Warszawa
tel.: +48 22 5188910
biuro@pnwm.org
www.pnwm.org

Biuro w Niemczech:
Friedhofsgasse 2
14473 Potsdam
tel.: +49 331 28479-0
buero@dpjw.org
www.dpjw.org

Druk dofinansowany przez:

